

regionale kennis- arrange- menten

verslag van

quickscan en

kennisdag 2009

regionale
kennis-
arrange-
menten

verslag van

quickscan en

kennisdag 2009

Inhoud

Inleiding	5
Deel A - Posters met samenvatting per gebied	7
Deel B - Bevindingen "Quickscan Regionale Kennisarrangementen"	22
Deel C - Samenvatting ondersteuningsbehoefte	28
Deel D - Ervaringen met regionale kennisarrangementen	32
Hoe nu verder met kennisarrangementen	46
Contactpersonen	47

Inleiding

In veel regio's zijn burgers, bestuurders en ondernemers actief betrokken bij de ontwikkeling van hun omgeving. In het kader van gebiedsplannen wordt gewerkt aan doelen op het terrein van landschap, natuur, landbouw en plattelandsontwikkeling. Hierbij komen uiteenlopende (kennis)vragen naar boven. De kennisvragen worden vaak ad hoc gesteld en men weet vaak niet waar men terecht kan.

In een aantal regio's in Nederland wordt dit verschijnsel onderkend en groeit het besef dat het zoeken naar de antwoorden op deze kennisvragen een serieuze bijdrage levert aan gebiedsontwikkeling. Hier wordt een verbinding met onderwijs en onderzoek gemaakt. Omdat ook bij de kennisinstellingen steeds vaker wordt gezocht naar manieren om meer praktijkgerichte werken, ontstaan er boeiende samenwerkingsverbanden. Deze verbindingen tussen regio en onderwijs en onderzoek rond kennisvragen, noemen we een regionaal kennisarrangement.

Het ministerie van LNV ondersteunt deze ontwikkeling en werkt daarom aan een meer gebundelde inzet van kennis voor gebieden. Dit komt tegemoet aan de volgende ontwikkelingen/wensen:

- De regio's hebben de wens om kennis uit praktijk en wetenschap te benutten voor de realisatie van hun plannen (ILG, ISV, Groen en de Stad, MIRT).
- Het onderwijs wil actief meewerken in gebieden. De deelname van studenten aan gebiedsprocessen heeft zowel

meerwaarde voor de regio (inspiratie) als voor het onderwijs (leren van competenties in de praktijk). Onderwijsinstellingen zijn autonoom. LNV stimuleert om actief aansluiting te zoeken bij externe processen.

- Wageningen UR wordt door LNV aangesproken op aandacht voor kennisbenutting en aansluiting bij de regionale praktijk.
- LNV werkt mede op verzoek van de Tweede Kamer aan het versterken van de kennis-infrastructuur van het Vitaal Platteland.

Dit is concreet gemaakt in twee initiatieven. De Groene Kennis Coöperatie is een innovatieplatform waar groene onderwijs- en onderzoeksinstellingen samen met bedrijfsleven en maatschappij werken aan kenniscirculatie en benutting van groene kennis. De GKC levert hiermee een bijdrage aan de ontwikkeling op regionaal niveau door aan de slag te gaan met concrete vragen van bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden.

Daarnaast is in 2008 estart met een werkgroep Kennisnetwerk Vitaal Platteland (KNVP). De ambitie van de werkgroep was om vanuit regionale initiatieven voor kennisarrangementen een KNVP te ontwikkelen. Dit heeft onder meer invulling gekregen met een bezoek aan enkele regio's om een goed beeld te krijgen van het functioneren van deze kennisarrangementen en daarbij op zoek te gaan naar succesfactoren. Dit heeft het rapport 'De

werkvloer van een Kennisnetwerk Vitaal Platteland; Kennis maken met regionale kennisarrangementen' opgeleverd.

Het afgelopen half jaar is, in vervolg op de activiteiten van het KNVP en mede op basis van ervaringen in het Programma Regionale Transitie van de Groene Kennis Coöperatie, een quickscan uitgevoerd in vijftien regio's waar men actief is of wil worden met een regionaal kennisarrangement. De resultaten van de quickscan zijn verwerkt in dit document in de vorm van affiches met een samenvatting per gebied (deel A), algemene conclusies (deel B) en

de gesignaleerde ondersteuningsbehoefte (deel C).

In vervolg op de quick-scan is op 6 oktober 2009 een werkbijeenkomst georganiseerd over regionale kennisarrangementen onder de titel: "Kennis en innovatie, de regio aan zet!" Hier zijn vertegenwoordigers uit de vijftien regio's voor uitgenodigd. Tijdens de dag zijn de conclusies van de quickscan gepresenteerd en de verschillende aspecten van een regionaal kennisarrangement uitgediept. De grote opkomst heeft laten zien dat er veel betrokkenheid bij het thema is.

Deel A

Almere

Regio
Stad Almere en omstreken

Regio-organisatie
Gemeente Almere

Regioplan

- Concept Structuurvisie Almere 2030
- Een projectenplan wordt ontwikkeld na ondertekening van het Integraal Afsprakenkader (IAK) tussen regio en Rijk in november 2009

Kennisarrangement

- In ontwikkeling: **Convenant Hoger Onderwijs Flevoland** en een kennisarrangement (o.a. Aeres Groep, Windesheim)
- Verkenning m.b.t. ontwikkeling van een kennisarrangement (trekker: CAH Dronten)

Vragen

Wie stelt de vragen?

Rijk, gemeente Almere, provincie Flevoland, ondernemers, maatschappelijke organisaties

Kennisagenda

Kennisagenda Schaalsprong wordt ontwikkeld na ondertekening IAK

Gangmaker(s)

- Gemeente Almere
- Projectdirectie Schaalsprong

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

Alle niveaus (VMBO – WO)

Opstelling onderwijsinstellingen

Veel ideeën en initiatieven:

- Aeres werkt aan praktijkgericht en vraaggestuurd groen onderwijs
- CAH Dronten heeft een kennisbalie beschikbaar en werkt aan een vestiging in Almere inclusief Lectoraat -Stoas werkt aan groene lerarenopleidingen nieuwe stijl
- Interesse voor het realiseren van een Werkplaats

Relatie met onderzoek

Samenwerking met diverse universiteiten

Uitwisseling met andere regio's

Actieve uitwisseling, ook internationaal (bijvoorbeeld via International New Town Institute (INTI))

Brabant

Regio
Drie tot zes reconstructiegebieden in Noord-Brabant

Regio-organisatie
Reconstructiecommissies

Regioplan

Reconstructieplannen
(in een aantal gebieden in combinatie met LEADER-plannen)

Kennisarrangement

Er zijn negen reconstructiegebieden. In drie daarvan zijn kennismakelaars actief, in drie andere zijn plannen in die richting

Vragen

Wie stelt de vragen?

- Het Streekhuis. In mindere mate overheid en ondernemers (zowel kennis- als communicatievragen)
- Doel: meer ondernemers betrekken

Kennisagenda

Geen kennisagenda, reconstructieplannen zijn leidend

Gangmaker(s)

Provincie Brabant

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

- MBO (berperkt) en HBO
- Doel: ook VMBO betrekken

Opstelling onderwijsinstellingen

Onderwijsinstellingen zijn bereid om samen te werken

Relatie met onderzoek

Is een doel voor de toekomst

Uitwisseling met andere regio's

Streekhuizen zijn bereid om kennis te delen

Gelderse Vallei en Eemland

Regio

Gelderse Vallei en Eemland (gebied begrensd door de randmeren en de stuwwallen van Utrechtse Heuvelrug en Veluwe)

Regio-organisatie

Bestuur van de Stichting Vernieuwing Gelderse Vallei (SVGv)

Regioplan

Reconstructieplan Gelderse Vallei / Utrecht-Oost

Kennisarrangement

Nog geen kennisarrangement, wel betrokkenheid van instellingen voortbouwend op RIC Eemland

Vragen

Wie stelt de vragen?

Stichting Vernieuwing Gelderse Vallei (SVGv)

Kennisagenda

Er komt een kennisagenda. Thema's zijn vastgesteld

Gangmaker(s)

Stichting Vernieuwing Gelderse Vallei (SVGv), Eemlandhoeve

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

MBO, HBO

Opstelling onderwijsinstellingen

- CAH Dronten heeft een kennisbalie beschikbaar (breder dan deze regio)
- Vanuit Groenhorst College lopen enkele KIGO-projecten
- SVGv werkt samen met Van Hall-Larenstein, o.a. in kader van deeltijdstudies

Relatie met onderzoek

Is een doel voor de toekomst

Uitwisseling met andere regio's

Is een doel voor de toekomst

Greenport Venlo

Regio

Agrofood regio rondom Venlo (bewust geen begrenzing gedefinieerd)

Regioplan

Visiedocument 'Greenport Venlo, de nieuwe verbinding', en aansluitend:

- Masterplan Gebiedsontwikkeling Klavertje 4 / Greenport Venlo
- Masterplan Kennis-Kunde-Kassa Greenport Venlo
- Quality of life (in ontwikkeling)

Regio-organisatie

- Stichting i.o. Greenport Venlo met uitvoeringsorganisaties voor de verschillende pijlers (basics, kennis-kunde-kassa, quality of life)
- Een bestuurlijk afsprakenkader rijk-provincie-regio is in voorbereiding

Kennisarrangement

Er worden een kwartiermaker en programmamanager voor de KKK-organisatie aangesteld. Daarnaast overleg met diverse kennisinstellingen over passende kennisinfra.

Vragen

Wie stelt de vragen?

Vijf O's: Ondernemers, onderwijs, onderzoek, overheden en omgeving

Kennisagenda

Nog geen uitgewerkte kennisagenda. Wel vergaande aanzet voor zes innovatieprogramma's waarbinnen kennisvragen worden gedefinieerd

Gangmaker(s)

Netwerkorganisatie waarin vijf O's participeren

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

Alle niveaus (middelbaar onderwijs - WO)

Opstelling onderwijsinstellingen

Veel betrokkenheid en initiatief bij Citaverde, Fontys, HAS Den Bosch, Wageningen UR en Universiteit Maastricht. Diverse initiatieven en samenwerkingsverbanden tussen onderwijsinstellingen m.b.t. Greenport

Relatie met onderzoek

Samenwerking met drie universiteiten: Wageningen UR, Universiteit Maastricht en Universiteit Utrecht

Uitwisseling met andere regio's

Samenwerking met foodregio Oost-Brabant, Agribusiness Niederrhein en Greenport Nederland

Groene Kennispoort Twente

Regio
Zuidwest Twente

Regioplan

- Gebiedsprogramma Zuidwest Twente
- Een gebiedsinnovatie-agenda is in ontwikkeling

Regio-organisatie

Bestuurlijk Gebiedsgericht Overleg (BGO) Zuidwest Twente (samenwerking tussen tien gemeenten, twee waterschappen en de provincie Overijssel)

Kennisarrangement

Gevorderd plan voor een Werkplaats de Groene Kennispoort Twente. Op 25 juni 2009 vond de starthandeling plaats, waarbij BGO Zuidwest Twente en kennisinstellingen hun intenties vastlegden

Vragen

Wie stelt de vragen?

Gebiedsagenda: vernieuwingsvragen van overheid, ondernemers, maatschappelijke organisaties en burgers worden betrokken

Kennisagenda

Een kennisagenda is in ontwikkeling (gereed medio 2010)

Gangmaker(s)

Gemeenten Enschede, Borne, Almelo en Wierden, provincie Overijssel, Regio Twente, Stimuland en AOC-Oost

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

Alle niveaus (middelbaar onderwijs - WO)

Opstelling onderwijsinstellingen

- AOC-Oost is trekker voor de ontwikkeling van een kennisarrangement inclusief Werkplaats
- Samenwerking met Van Hall Larenstein, Wageningen Universiteit, Aeres Groep (Stoas Hogeschool en CAH Dronten) en Saxion Hogeschool

Relatie met onderzoek

Contact met Wageningen UR (WUR-PPO, WUR-ASG), Universiteit Twente en Alterra

Uitwisseling met andere regio's

Bereidheid tot en behoefte aan kennisuitwisseling

Holland - Rijnland

Regio

Leiden en omstreken

Regioplan

- Regioplan in ontwikkeling
- Gebiedsbeheerplan n.a.v. het nieuwe subsidiestelsel voor natuur en landschap (SNL)
- Werkgroepen stellen plannen op rond thema's stad-land/PR, recreatie, streekeigen producten en SNL

Regio-organisatie

Samenwerkingsverband van vier agrarische natuurverenigingen

Kennisarrangement

- Plan voor een kennisarrangement
- Veelzijdig Boerenland werkt met stagiairs vanuit Dronten

Vragen

Wie stelt de vragen?

Doel: agrarische ondernemers (leden van de agrarische natuurverenigingen) en de regio

Kennisagenda

Wageningen UR en Veelzijdig Boerenland willen een kennisagenda opstellen

Gangmaker(s)

Veelzijdig Boerenland en de vier agrarische natuurverenigingen

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

HBO, WO

Opstelling onderwijsinstellingen

Studenten van CAH Dronten participeren in werkgroepen

Relatie met onderzoek

Contracten met het LEI en WUR - ASG

Uitwisseling met andere regio's

- Uitwisseling met alle regio's in West-Nederland
- Bereidheid tot meer kennisuitwisseling

Krommerijn

Regio
Krommerijn

Regioplan
• Gebiedsontwikkelingsplan
• Ontwikkelingsplan LEADER-groep

Regio-organisatie
Stichting Krommerijn-
streek (overheden en
maatschappelijke or-
ganisaties)

Kennisarrangement

- Er is een KIGO-project geweest met een paar vervolprojecten (o.a. streekhuis)
- Voorstel voor een Regionaal Innovatiecentrum/ Innovatieteam met gebiedsmakelaar-functie

Vragen

Wie stelt de vragen?
Ondernemers (netwerken)

Kennisagenda

Het opstellen van een kennisagenda is onderdeel van het voorstel

Gangmaker(s)

Streekhuis en ondernemers

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus
Onderwijs is beperkt betrokken (in incidentele projecten)

Opstelling onderwijsinstellingen

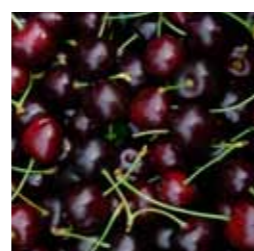
Positieve opstelling bij instellingen in de Plattelandsacademie

Relatie met onderzoek

Nog geen relatie met onderzoek, maar dat is wel een behoefte voor de toekomst

Uitwisseling met andere regio's

Bereidheid vanuit streekhuizen om kennis te delen

Noordoost Friesland

Regio
Noordoost Friesland

Regioplan
Agenda NOFA - geënt op Regiovisie Noordoost-Fryslân 'Sterk op eigen wijze' en op Route Noordoost van NOFA/provincie Fryslân (set van afspraken tussen NOFA en de provincie)

Regio-organisatie
Noord-Oost Friese
Aanpak (NOFA):
samenwerkingsverband
van Dongeradeel, Dantumadiel, Achtkarspelen
en Kollumerland

Kennisarrangement

Werkplaats Feanwâlden in oprichting: cofinanciering voor verkenning, in samenwerking met AOC Friesland, AOC Terra en provincie Fryslân (eind 2009 van start)

Vragen

Wie stelt de vragen?

Provincie, gemeenten NOFA, ondernemers (b.v. A&W ecologisch onderzoeksbureau) en organisaties (b.v. Noardlike Fryske Wâlden, dorpsbelangen en zorgcentra)

Kennisagenda

Een kennisagenda wordt ontwikkeld als onderdeel van de Werkplaats-verkenning

Gangmaker(s)

NOFA, gemeente Dantumadiel

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus
Veel ervaring met alle niveaus (VMBO - WO)

Opstelling onderwijsinstellingen

Tot op heden te weinig vanuit regionale vraagsturing. Per jaar meer dan 60.000 HBO-studenturen in NOFA besteed, maar geen synergie van geld- en kennisstromen

Relatie met onderzoek

Relatie onderzoek andere regio's
Contacten met Wageningen UR en Rijksuniversiteit Groningen

Uitwisseling met andere regio's

- Uitwisseling op bepaalde thema's en projecten met het Westerkwartier
- Interregionale samenwerking op Europees niveau (NOFA is leadpartner van het project Vital Rural Area)

Noord-Holland Noord

Regio

Noord-Holland Noord

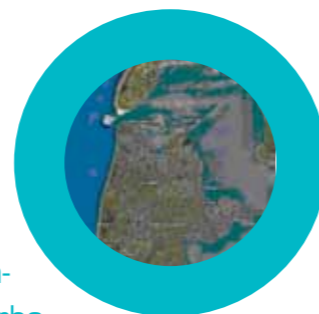
Regioplan

- Project Agrocommunity (Agriboard)
- Gebiedsvisie (gemeenten in Noord-Holland Noord)
- Regiovisie (KvK)

Regio-organisatie

Onder andere:

- Agriboard Noord-Holland Noord (agribusiness, belangenorganisaties, financiële sector, (semi)overheden, onderwijs en onderzoek)
- Provincie Noord-Holland (Werkplaats)
- Stichting Seed Valley

Kennisarrangement

- Agriboard Noord-Holland Noord heeft een aantal projecten opgestart, waaronder project Arbeid en Scholing
- De Provincie wil graag een Werkplaats Noord-Holland Noord
- Er is ervaring opgedaan in een (pilot-)Werkplaats Sint Pancras

Vragen

Wie stelt de vragen?

- Agriboard: diverse ondernemers uit de agribusiness, overheden, KvK, LTO, KAVB, de financiële sector, ontwikkelingsbedrijf NHN, Clusius College etc.
- Werkplaats Sint Pancras: gemeente Langedijk, Primo-NH en betrokken partijen

Kennisagenda

- Strategisch document (met o.a. projecten Agrocommunity en House of Innovation)
- Agenda Arbeid en Scholing

Gangmaker(s)

Provincie Noord-Holland, KvK, ondernemers, Ontwikkelingsbedrijf NHN en Agriboard Noord-Holland Noord

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

Alle niveaus (VMBO - WO)

Opstelling onderwijsinstellingen

Betrokken instellingen: AOC Clusius College, Van Hall Larenstein, INHolland Delft, Wageningen UR

Relatie met onderzoek

Agriboard: Contacten met o.a. IMARES, LEI, TNO en WUR-PPO, Universiteit van Amsterdam, TU Delft en Universiteit Leiden

Uitwisseling met andere regio's

Bereidheid tot uitwisseling; nu uitwisseling via Greenports en IPO-verband

Proeftuin Amsterdam

Regio

Metropool-regio Amsterdam

Regioplan

Programmaplan, gericht op duurzame innovatie en bewustwording

Regio-organisatie

Stuurgroep (gemeenten Amsterdam en Zaanstad, provincie Noord-Holland, ministerie van LNV en Programmabureau Groene Hart)

Kennisarrangement

In beginfase. Er worden gesprekken gevoerd met verschillende kennisinstellingen. Er lopen projecten met studenten

Vragen

Wie stelt de vragen?

Projectleiders

Kennisagenda

Lijst met startvragen, voortkomend uit projecten (zowel kennis- als communicatievragen)

Gangmaker(s)

- Programmamanager
- Wethouders van de gemeenten Amsterdam en Zaanstad

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

Alle niveaus (basisscholen en VMBO - WO)

Opstelling onderwijsinstellingen

Postitief

- Hogeschool van Amsterdam (HvA) werkt mee
- Ontluikende contacten met de Groene Kenniscoöperatie (GKC)

Relatie met onderzoek

- Op onderdelen samenwerking met Wageningen UR (boerderij-educatie, lunch op scholen)
- Contactpersoon met goede ingangen bij Wageningen UR

Uitwisseling met andere regio's

- Deelname aan Praktijkkring Stad-Land
- Uitwisseling met vergelijkbare initiatieven gericht op duurzame voeding (Rotterdam, Utrecht, Zuid-Limburg)
- Purple netwerk
- Internationale uitwisseling

Veenkoloniën

Regio
De Drents-Groningse
Veenkoloniën

Regioplan
Gebiedsprogramma Veenkoloniën
2008-2012 met 7 thema's: Agribusiness, Landschap, Infrastructuur, Toerisme, Wonen, Sociaal-economische vernieuwing en Regio's verbinden

Regio-organisatie
Stuurgroep Agenda
voor de Veenkoloniën
(AvdV) [bestuurlijke
samenwerking tus-
sen negen gemeen-
ten, de provincies Gro-
ningen en Drenthe en
twee waterschappen]

Kennisarrangement

Werkplaats Veenkoloniën: Stuurgroep AvdV, vijf groene en niet-groene kennisinstellingen en het ministerie LNV hebben een vierjarig regiocontract ondertekend voor de uitvoering van kennisagenda-projecten in de Werkplaats Veenkoloniën

Vragen

Wie stelt de vragen?

Gebiedsprogramma-projecten: Maatschappelijk urgente vernieuwingsvragen van ondernemers, overheid, organisaties en burgers zijn leidend

Kennisagenda

Kennisagenda Veenkoloniën 2008-2012

Gangmaker(s)

Programmabureau Agenda voor de Veenkoloniën, de Werkplaatsmanager

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

Alle niveaus (VMBO - WO)

Opstelling onderwijsinstellingen

Van Hall Larenstein (VHL) is voortrekker. Groene en niet-groene instellingen werken samen

Relatie met onderzoek

Samenwerking met Wageningen UR en Rijksuniversiteit Groningen

Uitwisseling met andere regio's

Actieve uitwisseling met andere Nederlandse en Europese regio's

Veenweidegebied

Regio
Het Groene Hart (grotfweg het gebied tussen Amsterdam, Utrecht, Rotterdam en Den Haag)

Regioplan
• Nota Ruimte
• Uitvoeringsprogramma Westelijke Veenweiden
• Interprovinciale Agenda
• Westelijke Veenweiden
• Interprovinciale Voorloper Groene Hart

Regio-organisatie
• Stuurgroep Groene Hart
• (bestuurlijk orgaan)
• Consortium Waarheen met het Veen (overheden, kennisinstellingen, LTO en NM)
• Ook initiatief van de gemeente Nieuwkoop, InHolland en IPC: Groene Hart Academie

Kennisarrangement

Uitvoeringsprojecten waarbij wellicht ook studenten kunnen worden betrokken

Kennisagenda

Wie stelt de vragen?

Overheden en maatschappelijke organisaties

Kennisagenda

Er wordt toegewerkt naar een kennisagenda

Gangmaker(s)

- Alterra + consortium Waarheen met het Veen
- Voor Nieuwkoop / Groene Hart Academie: InHolland en IPC

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

MBO, HBO

Opstelling onderwijsinstellingen

IPC en InHolland starten met de Groene Hart Academie

Relatie met onderzoek

Programma's Waarheen met het veen en Westelijke Veenweiden: samenwerking met Wageningen UR

Uitwisseling met andere regio's

Nog beperkte uitwisseling.
Er komt een boek: Waarheen met het veen

Westerkwartier

Regio
Groningen, Regio West

Regio-organisatie
Stuurgroep West
Groningen

Regioplan

- Ontwikkelingsplan Regio West Groningen 2007-2013 en bijbehorend meerjarenplan
- LEADER-Actieplan

Kennisarrangement

- In de laatste 5 jaar veel initiatief en samenwerking: 30 projecten met 50 studenten
- Werkgroep Streekinitiatief (WSI) Westerkwartier wil samen met Stuurgroep West Groningen en in samenwerking met Regio NOFA een Werkplaats realiseren

Vragen

Wie stelt de vragen?

Ondernemers, maatschappelijke organisaties, (overige) partners WSI Westerkwartier

Kennisagenda

Eind 2009 gaat een verkenning van start rondom het ontwikkelen van een Kennisagenda samen met Regio NOFA

Gangmaker(s)

WSI Westerkwartier

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus AOC, HBO, WO

Opstelling onderwijsinstellingen

Ad-hoc samenwerking met Van Hall Larenstein, Wageningen UR en AOC Terra

Relatie met onderzoek

- Samenwerking met instituten van Wageningen UR
- Doel: structurele samenwerking

Uitwisseling met andere regio's

Veel initiatieven, maar nog ad-hoc

Zuidwest Delta

Regio
Provincie Zeeland

Regioplan

- Akkoord Zeeuwse Kenniseconomie (AZK)
- Regionale Innovatieagenda, inclusief projectenplan te koppelen aan de Werkplaats in ontwikkeling

Regio-organisatie

Zeeuwse Ontwikkelingsmaatschappij N.V. Economische Impuls Zeeland (IMPULS), in samenwerking met de provincie Zeeland

Kennisarrangement

De regio en vijf groene en niet-groene kennisinstellingen hebben een intentieverklaring getekend voor het opzetten van een Werkplaats Zuidwest Delta. Edudelta vervult voortrekkersrol

Vragen

Wie stelt de vragen?

Zeeuwse ondernemers en burgers

Kennisagenda

Er is een kennisagenda in ontwikkeling als onderdeel van de Werkplaatsstructuur

Gangmaker(s)

Edudelta en IMPULS. Er is commitment van GS Zeeland

Relatie met onderwijs

Betrokken onderwijsniveaus

Alle niveaus (VMBO - WO)

Opstelling onderwijsinstellingen

Vier regionale onderwijsinstellingen zijn betrokken

Relatie met onderzoek

Samenwerking met onderdelen van Wageningen UR, IMARES, LEI en NIOO

Uitwisseling met andere regio's

Er is uitwisseling, zowel op nationaal als Europees niveau

Deel B

Bevindingen Quicksan Regionale Kennisarrangementen

De algemene conclusies uit de quick scan naar regionale kennisarrangementen staan in het verslag van de werkbijeenkomst op 6 oktober. In dit verslag vindt u dit op de pagina's 35 tot en met 37 in deel D.

In de posters zijn de bevindingen samengevat. Hieronder worden ze nader toegelicht.

1. Almere

In Almere zijn plannen voor een kennisarrangement rond de Schaalsprong, een ambitieus programma voor stedelijke uitbreiding met veel ruimte voor innovatie. Hier spelen cradle-to-cradle principes en stad-land-thema's op grote schaal in een te ontwikkelen situatie.

De gebiedsautoriteit is de gemeente Almere; er is bestuurlijke betrokkenheid in de gemeente. Het CAH Dronten heeft een voortrekkersrol, mede in relatie tot een nieuwe opleiding in Almere.

De Hogeschool start begin 2010 samen met de gemeente aan een verkenning naar een breed gedragen kennisarrangement dat in een regiocontract moet worden geformaliseerd. Voor financiering is de blik op het Rijk gericht.

2. Amsterdam - Proeftuin

In de Proeftuin Amsterdam wordt samengewerkt aan een programmaplan gericht op goede en gezonde voeding en een hechte relatie tussen het stedelijk gebied en het omringende platteland.

Er is geen programmaplan met verschillende thematische programma's. De gebiedsautoriteit is een stuurgroep waarin rijk, provincie en twee gemeenten participeren. Samenwerking met het onderwijs en het onderzoek komt op gang, met name op initiatief van de Hogeschool van Amsterdam. De link met het groene onderwijs is vooral aanwezig in de vorm van samenwerking met Wageningen UR.

Er zijn plannen voor een kennisarrangement en er is een opmaat naar een kennisagenda. Wageningen UR wil educatieve arrangementen verbreden en verdiepen en de koppeling tussen groen en grijs onderwijs versterken. Provincie en gemeenten financieren het programma. Bij het ontwikkelen van een kennisarrangement wordt gedacht aan LNV voor financiering.

3. Arnhem-Nijmegen

In Arnhem-Nijmegen wordt door Van Hall Larenstein in samenwerking met de Stadsregio gewerkt aan een Werkplaats rond de thema's energie en klimaat.

De Stadsregio hecht belang aan kennis en innovatie, en wil hier een vervolg aan geven. De overlap met LNV-thema's is nog beperkt.

4. Brabant

In Brabant zijn nu drie actieve regio's waar een kennismakelaar actief is in een streekhuis. Waarschijnlijk volgen er nog drie. Elke regio heeft een streekcommissie, een reconstructieplan en een streekhuis. Vragen komen voort uit de uitvoering Reconstructiedoelen en voor een beperkt deel vanuit ondernemers.

Brabant kiest er vooralsnog voor geen kennisagenda op te stellen. Vanuit het Reconstructieplan wordt al gewerkt vanuit een globale kennisagenda. Er wordt samengewerkt; groene en grijze onderwijs-/onderzoeksinstellingen werken mee.

De provincie financiert de kennismakelaars, op termijn moeten ook regio's gaan bijdragen.

5. Gelderse Vallei

In de afgelopen jaren hebben in Eemland het Regionaal Innovatie Centrum en de Plattelandsacademie gefunctioneerd. Er is nu een zoektocht naar een vervolg op hoger schaalniveau, namelijk voor Eemland en de gehele Gelderse Vallei. Daarvoor wordt samengewerkt tussen Stichting Vernieuwing Gelderse Vallei, Eemlandhoeve en enkele kennisinstellingen.

Het gebiedsplan is het vastgestelde recon-

structieplan. De gebiedsautoriteit is het bestuur van de Stichting Gelderse Vallei.

De Aeres groep (onder andere CAH Dron-ten, Groenhorst en Stoas) gaat in 2010 een verkenning uitvoeren in samenwerking met de regio om tot een kennisarrangement te komen.

Er is nog geen helderheid over (co)financiering.

6. Holland-Rijnland

In Holland-Rijnland ligt een initiatief voor betere kennisdoorstroming voor agrarisch natuurbeheer en verbrede landbouw. Dit is een plan van Natuurlijk Platteland-West, de koepel van agrarische natuurverenigingen in West-Nederland. Er is een intentie bij Wageningen UR voor het opstellen van een kennisagenda.

Er is geen echte gebiedsautoriteit, althans waar ook overheden bij betrokken zijn. Het kennisarrangement krijgt vooral plaats binnen NPN-West. Er is cofinanciering vanuit samenwerkende gemeenten en provincies in het gebied.

7. Krommerijn

In het Krommerijgebied is in het Streekhuis een plan ontwikkeld voor een regionaal kennisarrangement, in samenhang met een gebiedsmanager en een innovatieteam.

De gebiedsautoriteit is de Stichting Krommerijstreek en het inhoudelijk kader is het Regioplan.

Er heeft samenwerking met de Plattelandsacademie plaats gevonden.

Het plan voor een kennisarrangement is nog niet scherp, de regio zoekt nog naar een optimale invulling. Er wordt naar financiering gezocht.

8. NO Fryslân

In NO Fryslân heeft het project Kenniscirculatie onder andere geleid tot het ontwikkelen van een Werkplaats Veenwouden waarin studentprojecten worden uitgevoerd. Hier wordt vooral naar plattelands-thema's gekeken. De werkplaats wordt aangevoerd vanuit NOFA en de Route Noordoost en kent bestuurlijk draagvlak. Er is samenwerking met verschillende onderwijs(/onderzoeks)instellingen en -niveaus.

Er is een voornemen voor het opstellen van een kennisagenda. GKC-verkenningen-geld is beschikbaar gesteld aan AOC Friesland en AOC Terra en er is cofinanciering vanuit NOFA en het gebied Westerkwartier. De regio's vinden elkaar in dit project.

9. Noord-Holland-Noord

De Provincie Noord-Holland heeft het voortouw genomen voor ontwikkeling van een kennisarrangement rond de twee thema's leefbaarheid en agribusiness. Voor het eerste thema is een werkplaats in Sint Pancras ontwikkeld, gericht op de leefbaarheid rond Langedijk.

Er zijn verschillende regioplannen. De Pro-

vincie wil toewerken naar een brede, samenhangende kennisagenda.

De Provincie is de gebiedsautoriteit. In de werkplaats Sint Pancras zijn meerdere onderwijsinstellingen actief. Binnen de agribusiness is er door Agriboard een voornemen om een werkplaatsvorm te ontwikkelen. Er is bestuurlijk draagvlak vanuit Clusius om een trekkersrol op zich te nemen.

10. Twente

In Twente wordt samengewerkt aan een verkenning voor de ontwikkeling van een kennisarrangement a la het model Veenkoloniën op basis van de opgaven van o.a. het Gebiedsprogramma ZW-Twente.

Er is een gebiedsinnovatie-agenda in ontwikkeling rond o.a. regionale voedselketens, een streekrekening dat zich richt op 'community funding', stadsranden, duurzame energie en water.

Er is een intentieverklaring 'Starthandeling Werkplaats Zuidwest Twente' ondertekend door het Bestuurlijk GebiedsOverleg (BGO) Zuidwest Twente en diverse kennisinstellingen. In de BGO Zuidwest Twente hebben provincie, gemeenten en waterschappen zitting. De verkenning wordt uitgevoerd door het Programmabureau Groene Kennispoort Twente. Kennisinstelling AOC Oost is leadpartner.

De verkenning wordt gefinancierd door BGO Zuidwest Twente en de GKC.

11 Veenkoloniën

In de Veenkoloniën is sinds december 2008 een kennisarrangement in uitvoering op basis van een Regiocontract tussen de regio en een consortium van 5 kennisinstellingen.

Er is een gezamenlijk ontwikkelde Kennisagenda Veenkoloniën en een operationele Werkplaats inclusief werkplaatscoördinator. In de werkplaats wordt gewerkt aan vernieuwingsprojecten gerelateerd aan de zeven thema's uit het Gebiedsprogramma Veenkoloniën 2008-2012: Agribusiness, Landschap, Infrastructuur, Toerisme, Wonen, Sociaal-economische vernieuwing en Regio's verbinden.

Er is bestuurlijk draagvlak vanuit het bestuur van de Agenda voor de Veenkoloniën (2 provincies, 9 gemeenten en 2 waterschappen) en het gelijknamige programmabureau. Van Hall Larenstein is leadpartner van de 5 samenwerkende groene/grijze instellingen.

Financiering vindt plaats vanuit de regio, de GKC en het ministerie van LNV.

12. Veenweide

Uitgangspunt/principes: In het Veenweidegebied wordt samengewerkt aan een initiatief dat voortbouwt op het onderzoeksprogramma 'Waarheen met het Veen'. Dit richt zich met name op bodemdaling en inrichting van het veenweidegebied. Er ligt een plan van Wageningen UR voor een Kenniscentrum Westelijk Veenweide.

Er is een groeiende betrokkenheid vanuit het programmabureau het Groene Hart. De Stuurgroep Groene Hart is nog niet betrokken.

Daarnaast is in september 2009 de Groene Hart Academie gestart, een samenwerking tussen gemeente Nieuwkoop, IPC Groene Ruimte en InHolland.

Tenslotte is er bij Greenport Boskoop interesse in het opzetten van een werkplaats.

13. Venlo - Greenport

In de Greenport Venlo is dit najaar een gebiedsorganisatie gestart voor ontwikkeling van de Greenport, met aandacht voor kennisvragen bij ondernemers en overheden. Bij de gebiedsorganisatie komt een onafhankelijke organisatie die de rol van kennismakelaar vervult. De regionale structuur wint aan kracht. Er wordt gewerkt aan inhoudelijke thema's binnen de tuinbouw maar ook aan regionale inrichtingsvraagstukken.

Er zijn vijf innovatieprogramma's als aanzet tot een kennisagenda.

Gebiedsautoriteit is de Stichting Greenport Venlo i.o. met daarin verschillende uitvoeringsorganisaties, waaronder gemeenten en provincie. Er zijn meerdere kennisinstellingen betrokken.

De provincie Limburg investeert in de gebiedsorganisatie.

14. Westerkwartier

In Westerkwartier wordt al vijf jaar gewerkt aan een goede koppeling van kennisvragen uit de regio aan onderwijs en onderzoek. Er is vooral samengewerkt met Wageningen UR en Van Hall Larenstein. Gebiedsautoriteit is de Stuurgroep West (provincie, gemeenten en waterschappen), samen met de Werkgroep Streek Initiatief en de Leadergroep. Er ligt een regioplan waarin de plattelandsthema's voor het Westerkwartier zijn vervat.

Er is Verkenninggeld beschikbaar (AOC Friesland en AOC Terra) voor ontwikkeling van een kennisarrangement in combinatie met regio Noordoost Fryslan (NOFA).

Er is cofinanciering vanuit de regio voor een kennisarrangement beschikbaar.

15. Zeeland

In Zeeland wordt samengewerkt aan een verkenning voor de ontwikkeling van een kennisarrangement a la het model Veenkoloniën. Inhoudelijke thema's zijn: gebiedsinrichting, krimp, landbouw (veel tuinbouw), visserij, voeding en streekproducten, aquacultuur, toerisme, logistiek m.b.t. onderhoud procesindustrie, energie en maritiem.

Er worden meerdere projecten uitgevoerd waar diverse kennisinstellingen bij betrokken zijn. Een kennisagenda wordt ontwikkeld op basis van de regioagenda (deze is in de maak).

De Provincie Zeeland, vijf kennisinstellingen en andere regiopartijen hebben de in-

tentie uitgesproken voor het opzetten van een Werkplaats Zuidwest Delta. Impuls Zeeland zorgt voor de uitvoering. Edudelta is leadpartner van de samenwerkende onderwijs-/onderzoeksinstellingen voor de ontwikkeling van een kennisarrangement. Financiering vindt plaats vanuit Impuls Zeeland en de GKC.

Deel C

Samenvatting Ondersteuningsbehoefte

In de quickscan Regionale kennisarrangementen is gevraagd naar de ondersteuningsbehoefte in de regio's. Dit levert het volgende resultaat op.

Vooraf:

- De ondersteuningsbehoefte genoemd tijdens de quickscan-regiogesprekken is onder andere afhankelijk van de ontwikkelingsfase (i.e. verkenning tot implementatie) van een regionaal kennisarrangement en van de gesprekspartner i.e. vertegenwoordiger van een regio (van burgemeester tot manager regionaal uitvoeringsbureau) of van een kennisinstelling (van directeur tot docent/student).
- Er is sprake van een learning-by-doing ontwikkelproces waarin partijen zoekend zijn en de ondersteuningsbehoefte vaak pas wordt onderkend op het moment dat het daadwerkelijk nodig is. Snelheid en flexibiliteit zijn dus sleutelwoorden bij het organiseren van ondersteuning.
- Vaak geuit: "ondersteun ons door aan te geven hoe u ons kunt ondersteunen!"
- Dit heeft meerdere kanten. Bijvoorbeeld: wat kan worden aangeboden op het gebied van ondersteuning en door wie? En: wat is er te leren van andere regio's/partijen die ervaring hebben met kennisarrangementen?
- De leerwinst van regio's in het proces rondom bestaande kennisarran-

gementen kan worden betrokken, bijvoorbeeld door LNV- bij het organiseren van ondersteuning. De uitkomsten mbt ondersteuningsbehoefte genoemd in het LNV KNVP-rapport 'Kennis maken met regionale Kennisarrangement' zijn hieronder zoveel mogelijk geïntegreerd.

Regio – Ondersteun ons door/met:

- In het algemeen: een **overzicht** en een routebeschrijving mbt regionale kennisarrangementen.
- Vragen: hoe ziet de (gewenste) kennisinfrastructuur in elkaar? Wat is en hoe komen we tot een kennisagenda? Wie heeft welke rol en positie? Hoe wordt een kennisarrangement gefinancierd? Hoe monitoren we de kwaliteit?
- (Meerjarige co)financiering, bijvoorbeeld:
- bij de start (verkennings- en ontwikkelingsfase) van een kennisarrangement (o.a. ontwikkeling kennisagenda, de kosten van een kennismakelaar of werkplaatscoördinator);
- de operationele kosten van een Werkplaats (b.v. werkplaatscoördinator/-manager);
- meerjarige financiering van regionale programma's ipv projecten;
- meer regiobudget voor het financieren van de benodigde inzet van onderzoeksinstituten (ze zijn te duur!) of andere organisatie-/financiering van benodigd regionaal onderzoek.

- Inhoudelijke en procesondersteuning van een kennisarrangement. Genoemd worden bijvoorbeeld:
- Inhoudelijke ondersteuning bij het programmeren van de regionale innovatie-agenda en bij de kennisvraagarticulatie;
- Ondersteuning bij het ontwikkelproces van een kennisarrangement en van de samenwerking met onderwijs/onderzoek door een kennismakelaar en/of Werkplaatscoördinator (kwartiermakers en actoren met kennis van de regiopraktijk en van kennisinstellingen).
- Leren van andere regio's / Regio's verbinden
- In samenhang met eerste punt. Delen van wat andere partijen hebben geleerd die met (het organiseren van) kennisarrangementen bezig zijn;
- Wat voor kennis is al in andere regio's ontwikkeld die kan worden benut in de eigen regio?
- Slim organiseren van gebiedsoverstijgende onderzoeksthema's
- Er zijn onderzoeksthema's die in meerdere regio's spelen. Hoe kunnen we deze gebiedsoverstijgende onderzoeksthema's slim organiseren?
- Het agenderen van thema's op diverse bestuurlijke niveaus.
- Meer regionale beïnvloeding/sturing op (innovatief toegepast en/of beleidsvormend) onderzoek en meer experimenteerimte
- kennisbudgetten regionaal aan de onderzoeksprogramma's koppelen en nationale programma's regionaal beter afstemmen en verbinden.
- Programmeren van nationale programma's (ILG, POP, Leader, NME,

Senter Novem); van onderwijs/onderzoek; etc. tot een samenhangend synergetisch systeem

- Kenniscoördinatiepunt - genoemd zijn:
- Kennismanagement: wat voor kennis is al ontwikkeld op de eigen regiokennisvraag?;
- Bij welke kennisinstelling kunnen we met een specifieke vraag terecht?

Kennisinstellingen - Ondersteun ons door/met:

- (Meerjarige co)financiering, bijvoorbeeld:
- bij de opstart-, ontwikkelings- en operationele kosten van een kennisarrangement (o.a. voor trekkende regionale onderwijs-/onderzoeksinstelling de kosten van degene die coördinerende, organiserende en faciliterende werkzaamheden uitvoert bij het formeren van een consortium van kennisinstellingen en bij ontwikkeling van het regionaal kennisarrangement; kosten van personele capaciteit bij iedere instelling als interface om de kennisagenda te ontwikkelen; en kosten voor de werkplaatscoördinator/kennisloket);
- kennisagenda-projectfinanciering (uitvoering door studenten/docenten/onderzoekers kennisinstellingen).
- Systeemontwikkeling (HRD - benodigde competentieontwikkeling c.q. professionalisering b.v. de veranderende rol van docent naar coach; reflectie-competentieontwikkeling; ontwikkeling en implementatie praktijkgerichtheid/vraaggerichtheid (van buiten naar binnen organiseren); remmende beheersstructuur veranderen: bestuur

schept kaders waarbinnen actoren verantwoordelijkheid krijgen om systeem te veranderen; doorbreken van disciplinair c.q. sectoraal handelen/ inrichting vh systeem naar integraal/multidisciplinair handelen en systeem-inrichting; onderwijslogistiek aanpassen (modules zodanig inrichten dat studenten meer flexibel zijn in te zetten; dat studentleervragen tijdens leren in de praktijk gelijk worden geadresseerd; digitale leeromgeving creëren; etc.); inspirerend monitoringsysteem implementeren],

- Onderwijsvernieuwing (ontwikkelen van: leren in/uit de praktijk en competentiegericht toetsen en beoordelen; doorlopende leerlijnen; leeragenda's ontwikkelen op basis van de kennisagenda; etc.).
- Leerestafette Kennisarrangementen organiseren via Cop's en dergelijke zorgen voor uitwisseling/intervisie tussen werkplaatscoördinatoren en kennismakelaars c.q. personen binnen de instellingen die kennisarrangementen organiseren.

Deel

D

Ervaringen met regionale kennisarrangementen

Verslag van de bijeenkomst op 6 oktober 2009 in Ede waar 15 regio's ervaringen uitwisselden

Kennisarrangement = slimme verbindingen tussen initiatiefnemers, bestuurders en kennisinstellingen om kennis te creëren, te delen en te benutten via samenwerking.

Inleiding LNV: Kennis als speerpunt

Een 'hegdag' wordt het volgens dagvoorzitter Kees Lever, deze bijeenkomst op 6 oktober die het ministerie van LNV heeft georganiseerd over kennisarrangementen. Vijftien regio's gaan 'over de heg' van hun gebied ervaringen delen met andere regio's over hoe kennisinstellingen goed betrokken kunnen worden bij gebiedsprocessen. Het gaat vandaag om hoe vraag en aanbod van kennis goed op elkaar afgestemd worden, wat daar bij komt kijken aan bestuurlijk commitment, financiële afspraken, manier van organiseren, onderlinge verwachtingen enzovoorts.

Er is al voorwerk gedaan: vijftien regio's zijn rond de zomer gevraagd hoe zij het organiseren om regionaal goede antwoorden te verzamelen op kennisvragen die voortkomen uit gebiedsprocessen. De regio's zijn benaderd vanwege hun al dan niet prille, maar veelbelovende ervaringen met verschillende vormen van kennisarrangementen. Ze hebben een belangrijke

overeenkomst: ze zijn allemaal bezig met groene doelen en hebben daarbij behoefte aan 'groene kennis'.

Van elkaar leren

'Kennis' is een speerpunt in het LNV beleid: regio's kunnen veel van elkaar leren. LNV ziet daarom graag dat ze onderling hun kennis uitwisselen. Ook is veel kennis uit onderzoek beschikbaar, die naar de smaak van LNV te weinig wordt benut, zeker op regionaal niveau. Dat is jammer. Zeker omdat uit recent onderzoek van het IPO bleek dat niet geld maar kennis een van de belangrijkste factoren is in effectieve gebiedsontwikkeling ("Regionale gebiedsontwikkeling bij provincies", Lysias 2009). Het is reden voor het ministerie van LNV om te stimuleren dat kennisinstellingen en andere gebiedspartijen elkaar goed kunnen vinden. Daarvoor richtte ze al eerder het digitale netwerk Guus en het Kennis Netwerk Vitaal Platteland op, en ondersteunde de oprichting van de Groene Kennis Coöperatie, waarin de onderwijssector verenigd is om de regio goed van dienst

te zijn bij kennisvragen. Ook gaf LNV opdracht voor de genoemde quickscan.

De komende tijd gaat LNV door om kennisverspreiding actief te bevorderen. Ze:

- spreekt de eigen kennisinstellingen aan om actief betrokken te zijn bij regio-ontwikkeling;
- stelt in 2009 en 2010 circa 2 miljoen euro beschikbaar voor de regio's voor het doen van verkenningen, voor programmamanagement en onderling leren (via KNVP en via GKC);
- stelt 15 'hotspot' gebieden vast die samen de motor vormen voor het leren over gebiedsprocessen.

LNV verwacht ook, zegt Kees Lever, wat van de regio's:

- dat zij – bestuur en instellingen – elkaar opzoeken in gebiedsprocessen;
- dat ze bestaande en nieuwe kennisactiviteiten op het brede LNV terrein via kennisarrangementen bundelen en samen slim het beschikbare geld inzetten;
- dat ze samen concrete stappen zetten in samenwerking en daarover terugmelden in het voorjaar van 2010;
- dat ze indien nodig de samenwerking en steun van medewerkers van LNV zoeken; die faciliteren en bemiddelen graag.

De quick scan regionale kennisarrangementen: conclusies

In de zomer van 2009 vroeg een team van medewerkers van GKC-Programma Regionale Transitie (m.n. Lineke Rippen), Netwerk Platteland (m.n. Rob Janmaat) en BO-09 cluster Kennis, Wageningen UR (o.l.v. Floor Geerling-Eiff) 15 gebieden naar hun ervaringen met het koppelen van regionale onderwijs- of onderzoeksinstellingen aan ontwikkelingen in de regio. Deze quick scan liet zien dat in de regio's veel belangstelling is om scholen en onderzoeksinstituten intensiever bij gebiedsontwikkelingen te betrekken. In sommige regio's is de samenwerking tussen initiatiefnemers, bestuurders en kennisinstellingen al volop aan de gang, andere zetten nu de eerste stappen. De posters in de bijlage geven een beeld van de stand van zaken in iedere regio.

Wat leerde het onderzoek over kennisarrangementen in de regio?

De conclusies uit het onderzoek laten zich rangschikken onder vijf thema's. Rob Janmaat presenteert ze. Verschillende aanwezige geïnterviewden uit de regio's illustreren de conclusies met een persoonlijke toelichting.

1. De regio

- Er is een grote variatie in wie de dragende gebiedsautoriteit is: een gebiedscommissie, netwerkbestuur, stuurgroep, provincie, gemeente, koepel voor agrarisch natuurverenigingen.
- In enkele regio's functioneert al een kennisarrangement, in andere beperkt het zich tot kortlopende samenwer-

kingsprojecten of zit het nog in de plan- of ideefase.

- Vaak ligt onder het kennisarrangement een regionaal plan (over vraagstukken als landbouw, natuur, cultuurhistorie) of een programma (voor stedelijke uitbreiding, stad-land-voeding-vraagstukken, realisatie greenport etc).

2. Relatie met het onderwijs

- Onderwijsinstellingen tonen steeds meer belangstelling voor samenwerking met regio's.
- Er is behoefte aan praktijkgeoriënteerde projecten. Soms speelt de hele instelling erop in, soms alleen één enthousiaste docent.
- Enkele onderwijsinstellingen trekken de regio in, anderen stellen zich in eigen huis open als soort kennisbalie.
- Het blijkt best lastig de samenwerking

Alberts (gemeente Dantumadiel)

“We draaien het gebruikelijke patroon om: In plaats van dat studenten met een vraag bij ons komen, stellen wij de vraag. Dat is voor beide partijen van grote waarde”

in een gestructureerde, langjarige werkwijze om te zetten.

3. Relatie met onderzoeksinstellingen

- Onderzoeksinstellingen hebben in enkele gebieden de poorten ontsloten en werken samen met regionale organisaties. Ze willen dit wel méér gaan doen. De regio wint in hun ogen aan importantie.

- Het is voor veel regio's nog geen vanzelfsprekendheid samen te werken met onderzoeksinstellingen. Zij richten zich meer op onderwijs.

4. De vragenstellers

- Kennisvragen komen vaak van projectleiders van regionale projecten. Enkele gemeenten benutten kennisarrangementen voor beleidsvraagstukken. Ook ondernemers stellen kennisvragen voor de verdere ontwikkeling van hun branche of bedrijf.
- Er is nog weinig aandacht voor regio-overstijgende vragen. Hier is een koppeling mogelijk, net als voor de uitwisseling rond thema's die in meerdere regio's geagendeerd worden.

5. Kennisagenda

De Hoop (Wageningen UR-LEI):

“Studenten zijn zogenaamde ‘slow advisors’. Regio's doen er goed aan te komen met lange termijn kennisvragen die in de regio spelen in plaats van ad hoc vragen”

- Het opstellen van een kennisagenda is meestal nog een voornemen. In de Veenkoloniën is het wel toegepast en in het veenweidegebied, Zeeland en Twente is er aandacht voor. Deze regio's zien de meerwaarde om regionale vraagstukken en onderwijs en onderzoek te koppelen.
- In enkele regio's richt men zich vooral op kennisvragen van ondernemers, maatschappelijke organisaties en overheden.

De 'zaal' reageert met enkele vragen en opmerkingen op de conclusies. Kees Lever vat wat hij hoort samen als de eerste leerpunten van de dag:

- voor leerlingen en studenten is het motiverend dat hun werk niet in een la verdwijnt maar in een concrete behoefte voorziet
- belangrijk is dat regio's lange termijn vragen stellen: over krimp, of mogelijkheden voor toerisme als drager van het gebied
- breng partijen op het juiste schaalniveau bijeen: definieer goed welk niveau dat is
- Betrek het onderwijs vanaf het eerste begin bij de vraagarticulatie
- er kan veel geleerd worden van andere domeinen, zoals de ervaringen in de steden.

Op de bijeenkomst overhandigde Dirk Roep van de Wageningen UR de net verschenen publicatie “De werkvloer van een Kennisnetwerk Vitaal Platteland, kennis maken met regionale kennisarrangementen” aan Kees Lever. Het gaat over de vraag hoe het samen-leren-doen bij gebiedsontwikkeling ondersteund kan worden, onder meer door een landelijk kennisnetwerk vitaal platteland. Het presenteert de bevindingen en aanbevelingen van de werkgroep ‘Kennisnetwerk’ die enkele regionale kennisarrangementen bezocht.

Auteurs: Roep, Horlings en Wielinga, oktober 2009,

Te bestellen bij het LEI: publicatie@lei.nl.

Vos [externe opdrachtgever Value in the Valley]:

“Ik waardeer de professionele houding van de studenten. Ze stellen zich voor als medewerker Value in the Valley en voelen echt de verantwoordelijkheden die dat met zich meebrengt”

Impressies van de workshops

1. De kennisagenda van de Veenweiden

O.l.v. Floor Geerling (LEI), inleider: Cees Kwakernaak (WUR)

Er liggen veel opgaven in het Groene Hart (vanuit nota Ruimte, het waterbeleid, Kyoto enz). Dat geeft een ingewikkeld maatregelenpakket om uit te werken voor het Westelijk Veenweidegebied. Daarom is een consortium opgericht 'Waarheen met het veen' met o.a. het rijk, de provincie, waterschap, LTO, WUR, adviesbureaus als deelnemers. De complexe opgaven voor het gebied leidt tot een flinke behoefte aan kennis. Over effecten van beleid en maatregelen bijvoorbeeld, over de gevolgen van klimaatverandering over innovatieve technieken. Deze kennisbehoefte vormde de basis voor een kennisagenda. Die agenda leidde tot verschillende acties: het maken van scenario-analyses (bijv waterpeilstrategie, maatschappelijke kosten-batenanalyses) en het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek (veldwerk) en van universitair onderzoek (bijv naar effectieve sturingsstrategieën).

De samenwerking van de partijen in het consortium heeft vruchten afgeworpen: de opgedane kennis is benut in provinciaal beleid en zorgt voor een sterke onderbouwing van de uitvoering van beleid (ook bij aanvraag van FES-geld). Sommige concrete technische kennis wordt al toegepast (onderwaterdrainage). De partijen hebben aangegeven met elkaar verder te willen.

Terugkijkend op het proces zijn leerpunten te formuleren: hou het eindresultaat voor

Bax (Streekhuizen Brabant):
“Als kennismakelaar ben ik een centraal aanspreekpunt voor ondernemers, het streekhuis of gemeenten. We zijn geen adviesbureau. We leveren met de inzet van leerlingen een ander, wat langzamer product. Leerlingen zijn aan het leren en hebben meer tijd nodig.”

Hilarides (Programmabureau Veenkoloniën)
“Aan de Veenkoloniën gaan wel 600 studenten meewerken. Dat geeft een enorme boost aan de regio. Door de financiering te regelen voor de gehele agenda, voorkomen we geneuzel over ieder project. Gemeenten betalen zoms ook mee zonder direct profijt.”

ogen, zorg voor directe input-output relaties, zie elkaar regelmatig – ook weer niet te vaak!, stel je open voor vragen die aan de orde van de dag zijn, en hou rekening met een lange voorbereidingstijd.

2. Hoe het onderwijs bijdroeg aan ontwikkeling Zeeland en Brabant

O.l.v.: Wim van der Zwan (Werkplaats Zuid West Delta) en Corrie Gestel (Groene Campus)

Inleiders: Kimberley van Tatenhove (student Edudelta), Baukje Govaarts, Monica van de Ven (studenten Groene Campus)

De studenten presenteren twee vormen waarmee onderwijsinstellingen actief betrokken zijn bij het versterken van de regio: het Projectonderwijs In Maatschappelijke Context (PIMC) in Goes en een project binnen De Groene Campus in Helmond.

Binnen het PIMC runnen studenten een eigen stichting, waarin ze werken aan concrete vragen van ondernemers. Er zijn zes stichtingen actief in de verschillende sectoren van de bovenbouw van MBO Groene Onderwijs (zoals Groenvoorziening, Dierverzorging). Eén stichting opereert intersectoraal. Een voorbeeld van een project is 'De Kracht van het Dorp'. De stichting vanuit de sector dierverzorging werkt aan drie zaken om ondernemers in Vrouwenpolder te ondersteunen (verbeteren van de eendenvijver, ontwerpen van een hondenspeelweide en van een grote voliëre). Voor elk idee schrijven ze een plan en onderzoeken wat nodig is om goed maatwerk te leveren. Deze praktijkaanpak

leert studenten goed samen te werken, contacten te leggen, te managen en vakinhoud in de praktijk toe te passen.

Op de Groene Campus, onderdeel van Helicon in Helmond, organiseerden studenten melkveehouderij een smaakmarkt in de 'Week van de Smaak'. Ze besteedden er een dag per week aan. Onder leiding van hun docenten maakten ze een plan van aanpak, wierven ze sponsors, deden de marketing en leerden goed te overleggen met de directie van de school, winkeliers en de gemeente. De smaakmarkt was een succes en krijgt een vervolg, want het past goed bij de ambitie van Helmond om zich te presenteren als foodregio.

Het motiverende van beide werkwijzen voor studenten was dat ze alles zelf mochten regelen. Dat kan ook spannend zijn, dingen kunnen fout gaan, maar dat is in deze werkwijze ook van belang. Voor docenten is het de kunst om los te laten en studenten vertrouwen te geven. Een punt van aandacht bij dergelijke werkwijze is de waardering binnen het onderwijssysteem van wat studenten leren. Die is vaak nog gebaseerd op een sectorale aanpak. In Helmond is de beoordeling in handen van de begeleidende docent. In Goes worden de vaardigheden van studenten beoordeeld in een assessment. Het is wel essentieel dat de praktijkopdrachten verbonden zijn met het curriculum.

Docenten zien dat studenten door deze werkwijzen breder georiënteerd raken en soms andere studierichtingen gaan kiezen. De scholen moeten een brede vraag aan kunnen, dat past niet altijd binnen de gevestigde pijlers (sectoren).

3. Relatie met onderzoek: ervaringen uit het Westerkwartier, Veenweidegebied en de Veenkoloniën

O.l.v. Rob Janmaat (Netwerk Platteland), Inleiders: Nico Boele (Staatsbosbeheer/Westerkwartier), Theo Vogelesang (LEI/ Veenweidegebied), Rianne Vos (Veenkoloniën)

Hoe raken onderzoeksinstellingen betrokken bij gebiedsprocessen? In het Westerkwartier kwam dat vooral door persoonlijke contacten, waaruit meer structurele samenwerking voortkwam. In het Veenweidegebied zijn onderzoeksinstellingen zelf actief door een kenniscentrum Veenweiden op te richten, met een fysiek praktijkcentrum. In de Veenkoloniën hebben de kennisinstelling de link met het praktijkonderzoek ingebed in een Werkplaats – met een werkplaats coördinator bij iedere instelling. Wat valt te leren van hun ervaringen?

- structurele samenwerking is lastig tot stand te brengen. Partijen hebben een eigen agenda en eigen belangen. Een goede kennisagenda helpt! De volgende stap is dan structurele samenwerking. Het is belangrijk mensen te kennen in het circuit, en de juiste schakels te vinden. Het is de kunst slimme verbindingen te leggen. Leer van waar het op een leuke manier lukt.

- hoe flexibel zijn kennisinstellingen? De inzet van studenten maakt dat snel geschakeld kan worden en dat gebruik te maken is van bestaande financieringsmogelijkheden. Nadeel is dat onderzoek in dienst van onderwijs staat. Onderwijs

is een 'slow advisor' – voor sommige kennisvragen uit de regio is een adviesbureau een betere keus.

- Financiering is lastig: Veel geld vanuit de regio gaat naar het proces, en maar weinig naar het inkopen van kennis bij kennisinstellingen. Partijen hebben een eigen agenda, belangen en financieringskanalen; ze zouden (ook met LNV erbij) een gezamenlijk budget moeten realiseren. Er is landelijk veel innovatiebudget beschikbaar, maar het kost moeite om een kennisarrangement georganiseerd te krijgen. Wie betaalt dat? Mogelijke oplossing is het ontwikkelen van een langdurige kennisagenda. Tip is om bij het opstellen daarvan al te lobbyen voor financiering en het accent te leggen op de ontwikkeling het gebied leggen.

- Koppeling aan gebiedsthema's. Jaarlijks gaan er vele miljoenen via LNV naar WURKS (van de WUR) naar projecten. De thema's zijn niet gekoppeld aan regio's. Daar ligt een grote kans. Is het een idee het budget van LNV rechtstreeks bij universiteiten te leggen? Die kunnen hun invloed aanwenden om onderzoek te koppelen aan vragen uit de regio.

Conclusie: het valt nog niet mee om toegang te krijgen tot onderzoek. Voorwaarden voor succes lijken een actieve regio, een kennisagenda, en het hebben van 'korte lijnen' te zijn.

4. Het gebied als opdrachtgever

O.l.v. Aalke Drijfholt, pannelleden: Groene poort Twente: Martin Verbeek, Meike Sauter Bert Rietman / NOFA (Friesland): Wim Oosterhuis, Andre Hofer / Westerkwartier: Frans Traa / Brabantse Wal: Anneth van Bruchem, Froukje Boonstra Deelnemers buigen zich over de vraag wat er nodig is om tot een goed opdrachtgeverschap als gebied te komen? Een aantal aspecten passeert de revue.

Structuur: structuur (zoals een Werkplaats) helpt de samenwerking vorm te geven. Flexibiliteit is geboden, want de structuur moet wel bij het gebied en de behoeften passen. Duidelijkheid rond financiering, aanspreekpunten, uitleg concept, voorbeelddocumenten van werkplaatsen is nodig voor professionalisering. Het streven naar de structuur mag de samenwerking tussen organisaties niet in de weg staan.

Kennisinstellingen als opdrachtnemer: De scholen moeten zich beter organiseren (loket binnen een school, financiering, samenwerking tussen verschillende (niveaus) scholen). Kennisinstellingen moeten eerlijk zijn over hun aanbod en durven doorverwijzen als een andere instelling beter bij de kennisvraag past. Vraagarticulatie vraagt tijd van opdrachtgever en opdrachtnemer, maar is essentieel.

Mensen, hun doen en laten: als mensen van partijen elkaar vinden, vinden de partijen elkaar ook. Ze moeten elkaar kunnen vinden en energie in samenwerking kunnen steken.

Van de Zwan (Edudelta):

“In Zeeland organiseren we het zo dat leerlingen echt een organisatie runnen, met een inschrijving bij de KvK en een bankaccount.”

Shepperd (Consulentschap CNME):

“Het ontwikkelen van draagvlak is belangrijk. Onderdeel daarvan is veel partijen te betrekken bij de gebiedsontwikkeling. In de regio gaat het overigens om veel meer zaken dan alleen de LNV thema's. Ik zie hier graag meer aandacht voor.”

De gebiedscommissie als opdrachtgever:

De gebiedscommissie moet openstaan voor de 'input' van kennisinstellingen in het gebiedsproces én borgen dat de opdracht in het gebiedsproces wordt benut en gedragen. Een gebiedsanalyse en lange termijnvisie helpen bij het benutten van het aanbod dat kennisinstellingen daarop kunnen doen.

Hoe te werk? Het proces van het komen tot (structurele) samenwerking vergt kennis en inzet, het is een deel van het resultaat. Waarborg ook continuïteit.

Leren, leren en leren: er is veel behoefte aan informatie over concepten om samen te werken (zoals de werkplaatsen) maar ook aan uitwisseling zodat niet iedereen het wiel uitvindt.

Van Oorschot (ROC Zeeland):

“Als een leerling in de praktijk bezig is, zie je aan zijn ogen: he, hier leer ik echt iets van.”

5. Werken in een lerende gemeenschap of leren in een werkende gemeenschap?

Inleiders: Jan van der Valk (Van Hall Larenstein) Evert Mulder (AOC Terra/ Vallue in the Valley), Petra Cremers (Hanzehogeschool, WUR en Value in the Valley)

Value in the Valley

'Value in the Valley' is een samenwerking van 11 partners dat vier jaar terug van start ging in de Energy-valley bij Groningen: vmbo-, mbo- en hbo-studenten voerden samen opdrachten uit voor het bedrijfsleven op het gebied van duurzame energie. Op jaarbasis doen 50 studenten mee. Ze werken als juniormedewerkers vanuit een bedrijfslocatie, en zijn mede verantwoordelijk voor de projectresultaten. Ze worden gecoacht door docenten en experts uit het bedrijfsleven. Value in the Valley blijkt een zeer succesvol initiatief. De successen zijn: een uniek, bewezen leer- en werkmodel (multidisciplinair en multilevel) ook geschikt voor andere leerdomeinen en branches, vergroting van de competenties en innovatiekracht van studenten en seniormedewerkers, ze vinden het 'een openbaring' samen te werken met andere disciplines en ontwikkelen zich op persoonlijk vlak (houding, netwerken, collegialiteit). Opdrachtgevers zijn zeer tevreden over de positieve resultaten. Zij blijken bereid te zijn mee te investeren in goede beroepsprofessionals op termijn.

De Werkplaats Veenkoloniën

Stuurgroep van de Agenda voor de Veenkoloniën ontwikkelt samen met de Groene Kennis Coöperatie en het Programma Regionale Transitie een Werkplaats Veenkoloniën. Dit bindt de Veenkoloniën meerjarig aan groene onderwijs- en kennisinstellingen. Het gebiedsprogramma en de ontwikkelde kennisagenda zijn de basis voor deze instellingen om samen met alle regiopartijen in concrete projecten samen te werken aan duurzame ontwikkeling van

de Veenkoloniën. De concepten van Value in the Valley en de Werkplaats kunnen elkaar versterken. Twee medewerkers van Value in the Valley werken hier nu aan. Het onderliggend didactisch-pedagogisch concept zijn de Work Based Learning (WBL) en Community of Learners (Col): leren en werken zijn vervlochten. Ze zijn van toepassing op (v)mbo, hbo en wo, en voor zowel de junior- als de seniormedewerkers.

Wat is er nodig om deze manier van werken op te starten?

1. een enthousiast College van Bestuur / leidinggevenden;
2. onderwijskundige achtergrond;
3. financiële middelen (subsidies, samenwerkende partners);
4. pioniersgeest / geen vastomlijnde kaders;
5. dynamiek

Impressies van de Regiotafels

Aan het slot van de dag zitten de verschillende partijen uit dezelfde regio bij elkaar aan tafel. Ze bespreken welke ervaringen van deze dag ze in de eigen regio kunnen gebruiken en welke stappen ze de komende tijd willen zetten rond kennisarrangementen. Welke mogelijkheden zijn er voor (meer) samenwerking: wie met wie, op welke manier?

- Men kijkt tevreden terug op vandaag: het is nuttig om kennis uit te wisselen, inspiratie op te doen, contacten te leggen. De uitwisseling is een prikkel tot reflectie. Reflectie is nodig en welkom anders is het vaak 'hollen en stilstaan'. Idee om in een volgende bijeenkomst het accent te leggen op bestuurlijke borging van de kennisarrangementen. Daarnaast is er zin om weer 'echt aan de slag' te gaan

Inzichten/ leerpunten

- Het gaat niet om korte termijn doelen en resultaten. Die moeten meer beschouwd gaan worden als onderdeel van een bredere leerstrategie.
- Een belangrijke vraag is 'hoe kom je tot de goede vraag' en hoe krijg je vanuit het antwoord een effectief resultaat?
- Wezenlijk is het proces van samenwerken zelf: er is behoefte aan shared visioning. (dat is iets anders dan samen een gebiedsvisie maken). Met elkaar op één golflengte komen kan zeer helpen bij andere processen, zoals bijvoorbeeld dierziektecrises.

Caubo (provincie Limburg):

“Voor een robuuste kennisagenda moeten we echt massa maken. Dat doen we door over de grenzen van de regio te kijken, ook naar onze Duitse buurregio.”

- Het onderwijs heeft andere belangen dan de regio. Knelpunten daarin moeten bespreekbaar worden gemaakt.
- De verbinding van studenten met gebiedsontwikkelingen kan de democratie versterken. Het heeft grote maatschappelijke waarde.
- De regio Almere gaat stappen zetten: met een aantal collega's een plan van aanpak maken, wellicht met wat hulp van buiten, om de vaart erin te houden. Op basis daarvan een verzoek tot subsidiëring indienen om kwartier te

maken in Almere. Het beoogde resultaat: een kennisagenda voor de regio, en daarna een plan om het resultaat te halen en mensen aan het werk te zetten. Als het goed is laat Almere op korte termijn van zich horen.

- De regio Twente constateert dat de randvoorwaarden in hun regio zijn geschapen: er zijn afspraken gemaakt en er ligt een planning. Ze kunnen goed verder.
- De Veenkoloniën zijn trots op hun product

Welke wensen zijn er richting LNV?

Vanuit de regiotafels komen de volgende suggesties richting het ministerie.

- Organiseer het leren. De behoefte en nieuwsgierigheid is groot – zo bleek uit deze dag.
- Faciliteer netwerken, zoals met zo'n dag, en soms door grote bovenregionale spelers te helpen betrekken (zoals ANWB).
- Stel prikkelende kaders, laat de minister of directie Natuur Landschap Platteland uitdagingen formuleren als "als jullie dit voor elkaar krijgen, dan doen wij dat".
- Maak duidelijk welk onderzoek DLO doet om regionale kennisprocessen verder te helpen. LNV moet relevante zaken uit regio-ontwikkeling halen en vertalen in vragen in DLO-kaderbrief.
- Pas op voor institutionalisering. Ontwikkel geen nieuwe bureaucratieën. En trek als LNV niet een 'te grote broek' aan naar regio's met verplichtingen om in 2010 te laten zien hoe ze het doen, maar geef vertrouwen aan de regio's

- LNV kan regio's helpen met reflecteren op hun projecten, bijvoorbeeld door te stimuleren dat leerstrategieën worden ontwikkeld, of door reflexief onderzoek.

Studente Van de Zwaan:

“Ik werkte mee aan een plan voor een nieuw stadshart in St. Pancras. Het is heel leuk direct in de praktijk te zitten en prettig te weten dat mensen echt iets aan je onderzoek hebben” .

Woordenboek

Regionale transitie, de vraag aankleden, werkplaats, gebiedsanimator, kennisloket.. Om goed ervaringen uit te kunnen wisselen over kennisarrangementen, moeten partijen elkaar wel kunnen begrijpen. Dat begint met dezelfde taal spreken. Het Woordenboekproject gaat daarbij helpen. Studenten verzamelen de 'lastige' begrippen en geven er een eenduidige vertaling aan. Ze gieten het in een woordenboek 'Kennis en Innovatie in de Regio'. Dat ligt er in het voorjaar van 2010.

En hoe nu verder met Kennisarrangementen?

Uit de quickscan en de resultaten van de workshop leert LNV dat vanuit de regio's de aanpak van kennisarrangementen een interessante ontwikkeling vinden. De uitgangspunten en doelen worden herkend, maar wat de kennisarrangementen zijn en wat je als regio mag verwachten is nog zeker niet duidelijk. Maar de energie was aanwezig en voelbaar.

LNV wil, in samenwerking met het Netwerk Platteland, WUR en de Groene Kenniscoöperatie,

- het proces verder ondersteunen om te komen tot regionale kennisarrangementen, in eerste instantie voor circa 15, landelijk goed gespreide regio's; de 15 regio's moeten nader ingevuld worden in overleg met provincies en de GKC;
- Uit de gesprekken moet verder concreet worden waar behoefte aan is en waar de benodigde ondersteuning gezocht kan worden, zoals:
 - o GKC
 - o Beleidsondersteunende kennis
 - o Ruimte te creëren in bestaande processen zowel in het bestuurlijk als in het onderwijs en kennisbouwwerk
 - o Impulsbudgetten KNVP
- in 2 regio's bestaande kennisarrangementen versnellen en versterken incl. toetsing van een concept voor lerende gemeenschappen. De kennisarrangementen worden langs deze trajecten verder uitgewerkt.
- instellingen krachtig ondersteunen bij het verder vormgeven van "School als Kenniscentrum";

- kenniscirculatie/leren tussen gebieden verder faciliteren en betrekken via de daarvoor relevante landelijke structuren; enerzijds vanuit de optiek van doelgroepen en thema's en anderzijds specifiek m.b.t. de regio-aanpak (onder andere via het Netwerk Platteland, en GKC en andere (kennis)instellingen.

Het uiteindelijke doel is dat bestaande en nieuwe kennisactiviteiten op het terrein van LNV zo goed mogelijk worden gematched met de vraag uit de regio via kennisarrangementen.

In het voorjaar 2010 spreken we elkaar weer. Dan kunnen we leren van gehaalde resultaten.

Uitdaging?

Het feit dat het ministerie van LNV de verder ontwikkeling verder wil ondersteunen betekent niet dat alles voor u geregeld gaat worden.. Nee, LNV stelt het nog scherper: De regio is aan zet, LNV hoeft regionale processen niet aan te jagen. Regionale processen lopen reeds en zijn zelfstandig en hebben eigen kracht en dynamiek!

Daarom:

- Wacht niet af en ga verder met de dingen die je moet doen
- Zoekt contact met personen en instanties die je nodig hebt
- En durf te vragen! ook in de richting van LNV.

Contactpersonen

Groningen, Friesland, Drenthe

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Regionale Zaken

Dhr. ing. B. Muntjewerf
POSTBUS 30032
9700 RM GRONINGEN

050-5992372
b.muntjewerf@minlnv.nl

Gelderland, Overijssel

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Regionale Zaken

Dhr. P.A. te Velde
POSTBUS 554
7400 AN DEVENTER

070-8883142
p.a.te.velde@minlnv.nl

Noord Brabant, Limburg, Zeeland

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Regionale Zaken

Dhr. ing. M.M.J.F. van der Ven
POSTBUS 6111
5600 HC EINDHOVEN

070-8883262
m.m.j.f.van.der.ven@minlnv.nl

Z.- en N. Holland, Utrecht en Flevoland

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Regionale Zaken

Dhr. ir. P.N.J. de Moel
POSTBUS 19143
3501 DC UTRECHT

070-8883239
p.n.j.de.moel@minlnv.nl

Landelijke initiatiefnemers, GKC, IPO

- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Regionale Zaken

Dhr. ir. A. Streefland
POSTBUS 30032
9700 RM GRONINGEN

050-5992328
a.streefland@minlnv.nl

- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Natuur, Landschap en Platteland

Dhr. ir. G.A.J. Vis
POSTBUS 20401
2500 EK 'S-GRAVENHAGE

070-3784759
g.a.j.vis@minlnv.nl

- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Directie Kennis en Innovatie

Dhr. drs. R.P.M. van Schie
POSTBUS 20401
2500 EK 'S-GRAVENHAGE

070-3784677
r.p.m.van.schie@minlnv.nl

- Groene Kennis Coöperatie
Programma Regionale Transitie

Dhr W. Foorthuis
Tel. 06 46195905
willem.foorthuis@regionaletransitie.nl

- Groene Kennis Coöperatie
Programma Regionale Transitie

Mw. L. Rippen
Tel. 0318 653098
lineke.rippen@regionaletransitie.nl

- Netwerk Platteland

Dhr. ir. R. Janmaat
POSTBUS 618
6700 AP WAGENINGEN

0317-465544
rj@delynx.nl

- LEI Wageningen UR

Mw. drs. F.A. Geerling-Eiff
Postbus 29703
2502 LS Den Haag

Tel.: 070.33.58.160
floor.geerling-eiff@wur.nl

